

Debreceni Egyetem
Bölcsészettudományi Kar
Magyar Nyelvtudományi Tanszék

Hatalom és nyelv

Verbális dominancia és társadalmi nem

Témavezető:
Dr. Kis Tamás
egyetemi docens

Készítette:
Suha Zsófia Anna
magyar – történelem

Debrecen, 2014

Tartalomjegyzék

I. Bevezetés.....	4
1. Előzmények.....	4
2. Tudománytörténeti áttekintés.....	5
2.1. Otto Jespersen és a „nők nyelve”.....	5
2.2. Labov, Trudgill és a presztízs.....	7
2.3. Robin Lakoff.....	7
3. A (de)konstrukciós modell.....	8
4. A résztvevők.....	9
5. A felvétel kontúrja.....	10
6. Nőies – férfias minták.....	10
II. Elemzés.....	12
1. A vizsgált beszédmodok és azok funkciója.....	12
1.1. Visszakérdezés.....	12
1.2. Udvariasság.....	13
1.3. Kérés és felszólítás.....	13
1.4. Közbevigás.....	13
1.5. Nőies és férfias agresszió.....	14
1.6. Határozottság.....	14
2. Eredmények.....	15
2.1. Megállapítások mindhárom felvételre vonatkozóan.....	15
2.1.1. Kontextus.....	15
2.1.2. Hatékonyság.....	16
2.1.3. A minták aránya.....	17
2.2. Témaváltások, témaajánlások.....	17
2.3. Dominancia.....	18
2.4. Összesítés.....	18
3. A leghatékonyabb résztvevő.....	20
III. Összegzés.....	20
Irodalomjegyzék.....	22

Hatalom és nyelv

Verbális dominancia és társadalmi nem

Kivonat: Dolgozatom központjában a következő kérdés áll: milyen stratégiát választanak a beszélők ahhoz, hogy a verbális hatalmat megszerezve érvényt szerezzenek mondanivalójuknak? Valóban a férfiasnak titulált, domináns pozíció az egyetlen hatékony eszköz erre? Erre a kérdésre keresek választ egy baráti beszélgetés elemzésén keresztül. A résztvevők fiatal, értelmiségi egyetemisták hasonló társadalmi jellemzőkkel, az ő társalgásukat rögzítettem. Nem céлом általános érvényűnek tekinteni a vizsgálat eredményét, viszont a tőlük nyert minta alapján körvonalazódhat egy tendencia, ami nem attól lesz releváns, hogy mindenkire érvényes, hanem attól, hogy egyáltalán jelen van.

Kulcsszavak: gendernyelvészet, hatalom, dominancia-modell, diskurzuselemzés, párbeszéd stratégia, társadalmi nem, társalgáselemzés

I. Bevezetés

1. Előzmények

Először is szükségesnek tartom a hatalom fogalmának tisztázását. Jelen dolgozatban a *hatalom* kifejezés a szóbeli kommunikációban betöltött kontrollfunkció, a beszélgetés irányításához való jog kialakításának eszköze és feltétele, a domináns pozíció szinonimája.

A hatalom mibenlétének kérdése hosszú ideje foglalkoztatja a társadalomtudósokat. Eszközei, gyakorlati megvalósulásának filozófiai, etika vonatkozásai számos elmélet alapja. A hatalom gyakorlásának nyelvi eszközeivel az antik retorika tudománya foglalkozott. A nyelvben rejlő manipulációs lehetőségeket már korán felismerték. A retorika központi kérdése, hogy miként lehet a nyelv, elsősorban az élőbeszéd segítségével meggyőzni valakit valamiről. Napjainkban a retorika praktikus, kommunikációs, marketing- és pr-szemponútú gyakorlatként van jelen, főként a médiakommunikációban van jelentős szerepe.

Bizonyos élethelyzetekben a beszélő részéről a domináns pozíció feltétlenül szükséges a sikeres meggyőzés, befolyásolás érdekében. Ennek megfelelően a nyelv hivatalos stílusú regisztereiben (pl. bírósági tárgyalásokon, BUZÁSNÉ 2008) kiválóan megfigyelhetőek a klasszikus alá-és fölérendelt pozíciók határozott körvonalai, a kommunikáció résztvevői ezekbe a kategóriákba helyezkednek bele. Ebben a kontextusban a presztízzsel bíró hivatás, a szakértelem, illetve a jogi szerepek (pl. ügyvéd–vádlott) indukálják az alá-fölérendelést, nem a mélyen gyökerező szociális és nemi kódok, és/vagy az egyén kommunikációs stratégiája.¹

A hétköznapi, informális kommunikációban a céljaink különbözőek lehetnek, azonban a konkrét és egyéni céloktól függetlenül egy baráti, családi társalgás sokszor valódi harcmezeje a verbális hatalom megszerzésére tett küzdelmeknek, mivel ahhoz, hogy kommunikációs célunkat érvényre juttassuk, a társalgás többi résztvevőjének meg kell hallgatnia és relevánsnak (BORONKAI 2009: 27) kell tartania mondanivalónkat. Ehhez elengedhetetlen a beszédhez való jog és a tekintély megszerzése. Ez a baráti, családi beszélgetésekben is feltétel, főleg, ha figyelembe vesszük az udvariassági formulák előfordulását a formális és informális megnyilatkozásokban. BROWN szerint kétféle szituációban használjuk az udvarias stílust: a nálunk magasabb társadalmi pozícióban lévőkkel és az ismeretlen, vagy alig ismert emberekkel szemben (BROWN 1998: 84). Tehát közeli ismerősökkel, barátokkal, családtagokkal szemben kevésbé viselkedünk udvariasan, formálisan. Ez

¹A domináns pozíciónak a beszélő nyelvi viselkedésére tett hatása viszont egészen más folyamatok eredménye, erről lásd a már említett BUZÁSNÉ-tanulmányt (2008).

azért fontos, mert megmutatja, hogy a hatalom alapvetően egyenlően oszlik szét a tagok között², illetve azért, mert ha nincsenek olyan szigorú udvariassági szabályok, akkor nincs határozott előírás arra vonatkozóan sem, hogy udvariasan végighallgassuk egymást és egyformán érvényesülhessen mindenki. Egyszerűen szólva, minél közelebbi kapcsolatban vagyunk valakivel, annál kevesebb udvariassági formulát használunk. Ez nyilván azt is jelenti egyben, hogy a legközvetlenebb, legtermészetesebb kommunikációra ebben a közegben van lehetőségünk. A mondanivalónk érvényesítése érdekében azonban szükségünk van némi hatalomra, amit ebben az esetben nem a társadalmi státusz, a biológiai nem, vagy az udvariassági szabályok indukálnak. A hatalom a társalgás résztvevőinek fellépése, megnyilatkozásainak jellege, kommunikációs stratégiájuk sikeressége szerint oszlik szét a beszélők között.

Dolgozatomban a férfias-nőies beszédmodok felől fogom megközelíteni a kérdést, és megpróbálom a különböző nyelvészeti módszereket sorra véve egyrészt kritikai szempontból elemezni ezeket a korábbi értelmezői attitűdöket, másrészt feltárni a felvett hanganyag segítségével azt, hogy milyen beszédstratégia az, ami a legalkalmasabb a verbális dominancia megszerzésére.

JESPERSEN óta (JESPERSEN 1922: 237–255) rengeteg irányból közelítették meg a témát, és több nézőpontváltáson vagyunk túl. Ezek a megközelítések egészen különböző nyelvfelfogást tükröznek a gendernyelvészetben. Ennek megfelelően más-más válaszokat adtak ugyanazokra a kérdésekre³, illetve a nagyobb szemléletváltásokot követően a kérdéseket is átfogalmazták annak megfelelően, hogy azok milyen szemléletmódokat tükröznek. A következőkben ezeket a tendenciákat fogom röviden áttekinteni és megpróbálok egy olyan pozíciót találni, ami véleményem szerint a legideálisabb értelmezői keret a vizsgálathoz.

2. Tudománytörténeti áttekintés

2.1. Otto Jespersen és a „nők nyelve”

OTTO JESPERSEN 1922-ben megjelenő *Language: Its Nature, Development and Origin* c. átfogó nyelvészeti munkája volt az első, amely nemcsak reflektált rá, de vizsgálat tárgyává is tette a nők „nyelvét”. Követetéseit általános érvényűnek tekintette, azaz az összes nő összes nyelvére

²Ez a felállás természetesen csak a modern közösségekben képzelhető el, ahol nincs szigorúan meghatározva a hatalmi pozíciók felosztása.

³Az áttekintett szakirodalmak alapján a következő három kérdéskör foglalkoztatta a kutatókat: *Milyen különbségek vannak a férfi-női nyelvhasználat között? Mi okozza ezeket a különbségeket?*, illetve, hogy *Melyik „nyelv” a jobb, értékesebb?*

vonatkozóan fogalmazta meg a „női nyelv” értékelését. Ennek tekintetében az első, ami miatt kritikával kell illetnünk ezt a szöveget, az a túláltalánosítás. A sztereotípiákra és spekulációkra épülő érvrendszere nélkülözi az empirikus adatokra épülő tudományos igényű logikai keretet, érvelése ebben a közegben nem működne, a „minta”, amely alapján levonja a konzekvenciát egyáltalán nem tekinthető reprezentatívnak. (JESPERSEN 1922: 237–255).

Ezzel összefüggésben a másik, ami miatt a későbbi feminista elkötelezettségű nyelvészek bírálták JESPERSENT, az a szociális tényezők arányának és szerepének az elferdítése. A „női nyelvre” vonatkozóan a centrum, ahonnan kiindulva, de végeredményében messzebb tőle nem lépve kiterjesztette nézeteit, az a fehér, középosztálybeli nők nyelvhasználatából levont következtetések bázisa. Innen indulva vélte globálisnak az általa „megfigyelt” jellemzőket minden társadalmi szinten élő, különböző etnikumot és kultúrát képviselő nőre⁴. Ezenfelül azt a tényt is figyelmen kívül hagyja, hogy, amennyiben a női nyelvhasználatra nézve lekicsinylő, elítélő jellemzésének bármiféle alapja van, az nem a nők elméleti képességét tükrözi, hanem a nők oktatásból való kirekesztését és családi, szociális korlátozottságát.

JESPERSEN a *nőt* a nyelvi konstrukciókban (is) alárendelt pozícióban látta/láttatta. Nyelvi produkciójuk is ennek az alárendelt szerepnek a lenyomata. Az általa megállapított jellemzők (SCHLEICHER 2006: 39)– úgymint kisebb, üres szókincs, túlzó értelmű melléknevek használata, egyszerű mellérendelések preferálása az összetettebb alárendelések helyett, bizonytalanság, silányság, a nyelv „tisztaságának” őrzése, melyet üdvözlendő vonásnak tart, azonban a nyelvi fejlődés és kreativitás gátjának is egyben, stb. – generálják azt a hozzáállást, miszerint a „női nyelv” *a* nyelvnek (értsd: férfiak nyelvhasználatának) csupán negatívja, és nem rendelkezik olyan pozitív attribútumokkal – mint például a kreatív, színes szókincs, hatékony, összefüggő mondat szerkezetek használata, határozottság, a dominancia kizárólagos és megérdemelt „használata” stb. –, melyek a „férfi nyelvet” az abszolút normává emelik. A hatalom birtoklásának ezen aspektusai, az ezzel kapcsolatos attitűd az, ami témám szempontjából releváns, így a soron következő szakirodalmi áttekintéseknek is ezt a mozzanatát fogom bemutatni és értelmezni.

Összefoglalva az eddigieket az a véleményem, hogy JESPERSEN munkája a női nyelvhasználatra vonatkozóan kevés értékelhető anyagot szolgáltat, de jelentősége nem is ebben rejlik. Fontosságát az adja, hogy ő indítja be a gendernyelvészeti diskurzust, az őt követő nyelvészeti tanulmányok már ebből a forrásból táplálkozva határozhatják meg magukat, JESPERSENHEZ képest mondhatnak mást, vagy újat.⁵

⁴Hozzá kell tenni, hogy azt az elképzelését, amin az egész fejezet nyugszik, miszerint a nők és a férfiak két külön nyelvet beszélnek, különböző kultúrákból, nyelvekből vett példákkal támasztja alá, mint például a karib, arawak, vagy a szanszkrit. Ettől függetlenül a további következtetéseit, a „női nyelv” átfogó minősítését már európai mintákra, főképp irodalmi művek, valamint saját és környezete benyomásaira építi.

⁵Meg kell jegyezni, hogy a gendernyelvészet „anyjának” LAKOFFOT tartják, viszont a JESPERSENÉHEZ hasonló szövegek és

2.2. Labov, Trudgill és a presztízs

A válasz évtizedeket késik. 1966-ban WILLIAM LABOV empirikus adatokra épülő kutatási eredményeinek fókuszában hiába nem a társadalmi nemi tényezők állnak, mégis reakcióként értelmezhetjük, mivel értékes gendernyelvészeti „hozadékokat” tartalmaznak (SCHLEICHER 2006: 40). LABOV eredményeiből kiderült, hogy a női adatközlők előnyben részesítették a nyelvi változók sztenderd változatait (LABOV 1966). Ez a jelenség az 1960-as években valószínű, hogy a nők társadalmilag erőteljesen alárendelt pozíciójából adódhatott. HUSZÁR ÁGNES *Bevezetés a gendernyelvészetbe* c. könyvében elemezve ezt a jelenséget így fogalmaz: „... a nők számára a felfelé irányuló szociális mobilitás elengedhetetlen feltétele a minél tökéletesebb nyelvi alkalmazkodás. (...) A nők fokozott normakövetését azzal magyarázzák, hogy az ő társadalmi helyzetük megítélésében fontosabb szerepet játszanak a szimbolikus jelentések, mint a tényleges teljesítmény, vagy vagyon. A kitűnő francia szociológus, BOURDIEU úgy fogalmazott, hogy a nők szimbolikus tőkájukat sokkal inkább a (sztenderd, illetve presztízorientált) nyelvhasználattal teremtik meg, mint a férfiak.” (HUSZÁR 2009: 50) SUSAN GAL kétnyelvű, magyar–német vizsgálatai (GAL 1998: 147–160) is ezt a magyarázatot támasztják alá, azonban későbbi kutatások eredményei megkérdőjelezzik ezt az álláspontot (BRAUN 2000, idézi: HUSZÁR 2006: 28–29; ECKERT 1998: 64–75). Ettől függetlenül az elmélet alapja – miszerint a bármilyen (rejtett, látens, „manifestált”) (TRUDGILL 1972: 179–195) presztízzsel bíró nyelvváltozat használata egyik fontos feltétele a magasabb társadalmi státusz megszerzésének – igaznak tűnik. Tehát a nyelv a hatalom nélküli, kirekesztett pozícióból való kilépés eszközévé válik.

2.3. Robin Lakoff

A következő állomás ROBIN LAKOFF 1975-ös könyve, amit a „klasszikus tanulmánynak” nevezett munkája előzött meg. LAKOFF műve az első feminista megközelítésű munka, viszont ő sem képes túllépni a hagyományos, bináris oppozícióban (nő – férfi, alá- – fölérendelt, hatalommal rendelkező – hatalom nélküli párok) gondolkodó logikát. Sőt, azzal, hogy JESPERSENHEZ hasonlóan nem empirikus kutatások eredményeire, hanem saját megfigyeléseire és intuícióira (SCHLEICHER 2006: 41) támaszkodik, tulajdonképpen konzerválja a női nyelvhasználatra vonatkozó negatív kritikákat és megszilárdítja a deficit-modell⁶ legtöbb bírálatot kapott vonását, miszerint a női

korábbi leírások alakították ki azt az általánosnak mondható szemléletet, ami alapot adott a vizsgálathoz: „ezt a heteroszexuális mátrixban keletkezett erőteljesen patriarchális szemléletet próbálta Lakoff átkeretezni” (JUHÁSZ 2006: 79).

⁶ A deficit-modell a differencia-modell szinonimája, a differencia-modell kritikusai illeték ezzel a kifejezéssel azért, mert eltérésként, a nyelv értéktelen változataként írja le a női nyelvhasználatot.

nyelvhasználatot a férfi nyelvhasználathoz képest, mint normától való eltérést kell definiálni. Egy ilyen értelmezői keretben gondolkodva pedig lehetetlen kilépni ebből a körből és bármiféle járható utat kijelölni a változás előremozdítására.

A dominancia-modell ugyanazon az alapon nyugszik, mint a deficit-modell, csak a másik végéről fogja meg a dolgot. Ez az elmélet a férfi dominanciára fókuszál a nők „mássága” helyett. Az ebben a modellben gondolkodók elsősorban vegyes nemű csoportok beszélgetéseit vizsgálták, és azt találták, hogy a hatalom birtokosai, a férfiak nyelvi megnyilatkozásaikon, párbeszéd-stratégiájukon keresztül dominálnak a társalgás folyamán, a nők pedig alárendelt pozíciójuknak megfelelő nyelvi elemeket használnak. Ezeket a stratégiákat fogom újraértelmezni kutatásom során.

Sok, nagy hatású elmélet és értelmezést lehetne még megemlíteni (esszencializmus, kreacionizmus, szocializációs nézetrendszer, DEBORAH TANNEN eltérő kultúrák modellje), de egyik sem képvisel radikálisan új felfogást. Az igazi szemléletváltásra a századfordulóig várni kell.

3. A (de)konstrukciós modell

A (de)konstruktivista felfogás a korábbi elméletek kritikájaként születik meg az 1990-es években. „A »két nem«-ben való gondolkodás lényegében elfogadja a társadalom nemi szereposztáson alapuló rendjét, bár bírálja azt.(...) Ehhez képest a *doing gender* meghaladja a „vagy-vagy” szemlélet (bináris oppozíció) leegyszerűsítését és a kommunikációban létrejövőnek tekinti a társadalmi nemet” (HUSZÁR 2009: 109).

Ez a felfogás látszik a legalkalmasabbnak arra, hogy a társalgási stratégiákat vizsgáljam. Abban ugyanis biztos vagyok, hogy a maszkulin mintát már korántsem csak a férfiak használják, tehát nem is erre vagyok kíváncsi. Hanem arra, hogy egy adott kontextusban milyen stratégia az, amelyik célravezető és hatásos. A (de)konstrukciós megközelítés elég tág és rugalmas keret ahhoz, hogy ne ragadjak meg a női nyelvhasználat kontra férfi nyelvhasználat különbségeinek megállapításánál (BARÁT 2007: 19–20), illetve azt is lehetővé teszi, hogy ne a sztereotípiák cáfolatának kísérletére redukáljam a feladatomat. Mivel ebben a koncepcióban nem létezik a férfi-nő oppozíció, hanem helyette férfias-nőies minták vannak, ezáltal sokkal nagyobb mozgástérrel és interpretációs lehetőségekkel rendelkezem. Ennek eredményeképpen értelmezhetővé válnak a hagyományos struktúrától (ha egy baráti beszélgetés kapcsán létezik egyáltalán ez a minta, és, ha igen, akkor releváns-e annyira, hogy figyelembe vegyük) eltérő jelenségek, például, ha az egyik női résztvevő egy tipikusan férfias mintát használva ragadja magához a szót, vagy, ha a férfi résztvevők közül az egyik elbizonytalanodva, félénken szólal meg.

Összefoglalva tehát, úgy tűnik, ezzel a felfogással kiküszöbölhetjük a kirekesztő, kizáró és bezáró logikát és a hagyományos mintától eltérő nyelvi viselkedést is értelmezni tudjuk. Ám ez még csak feltételezés. A rögzített hanganyag elemzése után fog kiderülni, hogy ez a keret valóban maradéktalanul alkalmas-e a vizsgálathoz, vagy korrekcióra szorul. A munkát azzal kezdtem, hogy kiválasztottam a résztvevőket, akiknek a beszélgetéseit rögzítettem. A következőkben arról lesz szó, hogy milyen feltételek mellett választottam ki őket és milyen, a felvételt befolyásoló társadalmi, szociális jellemzőkkel rendelkeznek.

4. A résztvevők

A résztvevőknek több feltételnek együttesen kellett megfelelniük ahhoz, hogy a kapott anyag a legjobban elemezhető legyen.

Az első szempont az volt, hogy a résztvevőket lehetőségeimhez mérten úgy válogassam össze, hogy társadalmi jellemzőik a legkisebb eltérést mutassák egymáshoz képest. Ez egyrészt azért volt fontos, mert így nyílt a legjobb lehetőségem arra, hogy a felvetődött témákhoz nagyjából ugyanannyi rálátással tudjanak hozzászólni, egyikük se legyen kiemelkedően tájékozott a többiekhez képest. Ez lényeges pontja egy dominancia-központú elemzésnek, ugyanis, ha valamelyik beszélő sokkal nagyobb szakértelemmel rendelkezik egy adott témáról, az jelentősen torzítja a társalgáselemzés eredményét. Ugyanis ebben az esetben a dominancia nagy valószínűséggel ennek a beszélőnek a kezébe kerülne, viszont ennek semmi egyéb oka nem lenne, csupán az, hogy ő jobban ért a témához, mint a többiek. Kezdeti előnnyel indul attól függetlenül, milyen párbeszédstratégiát használ.

Másrészt abból a szempontból volt ez lényeges, hogy a kor, lakhely, szociális környezet, tanulmányok eltérései a lehető legkisebb mértékben befolyásolják a társalgást. Ennek megfelelően résztvevőim azonos korosztályt képviselnek, mindnyájan egyetemi hallgatók, mindnyájan Debrecenben tanulnak vagy itt laknak, és ugyanazon baráti társaság tagjai. A tanulmányok jellegében viszont nem azonosak, ugyanis a 5 résztvevőből 1 andragógus szakos, 1 történelem szakos⁷, 1 földrajz szakos, 1 építészmérnök szakos és 1 orvostanhallgató volt a csoport tagja. E különbség enyhítésére úgy választottam témát az első beszélgetéshez, hogy az ne kapcsolódjon egyik résztvevő tanulmányaihoz sem, viszont feltételezhettem, hogy (lehetőleg eltérő) véleményük van róla.

⁷A résztvevők száma a további két beszélgetésben négyre csökkent, ugyanis a történelem szakos barátunk időközben elhunyt. Pótolni nem kívántam.

5. A felvétel kontúrja

Tisztában voltam azzal, hogy attól, hogy személyesen is ismerem a résztvevőket, ők is ismerik egymást, sőt, jó kapcsolatot ápolunk egymással, még a megfigyelői paradoxon valamelyest befolyásolni fogja a társalgás minőségét. Ezért úgy döntöttem, hogy plusz két beszélgetést is rögzíteni fogok különböző paraméterekkel. Így összesen három anyag állt rendelkezésemre a vizsgálathoz.

A felvett három hanganyag struktúrája a következőképp fest: 1. Az első társalgásnál én is jelen voltam, kb. 60 perces hanganyagot rögzítettem néhány előre megírt kérdés alapján, ezeket a kérdéseket tettem fel a résztvevőknek, a továbbiakban azonban semmilyen módon nem szóltam bele a társalgásba; 2. A második társalgásnál szintén jelen voltam, és mindenféle témameghatározás nélkül kértem a résztvevőket, hogy beszélgessenek bármilyen, nekik tetsző dologról; 3. a felvételt nem én, hanem az egyik résztvevő rögzítette, tehát a felvétel a jelenlétem nélkül zajlott, és itt sem történt előzetes témameghatározás, csupán annyit kértem tőlük, hogy egy kb. 20 perces anyagot rögzítsenek, és a hanganyagot jelentősen torzító hangokat (pl. zene) kerüljék.

6. Nőies – férfias minták

Szükségnek tartom tisztázni ezt a két fogalmat, ugyanis az elemzést alapvetően a nőies és férfias párbeszéd-stratégiák szembeállítása mentén végeztem el. Az áttekintett szakirodalom alapján (csupán kiemelve párat: HUSZÁR 2013, 2009; BORONKAI 2003, BORONKAI 2006) – ezek főként magyar és angolszász anyagok voltak – beszélhetünk férfias, vagy nőies beszédmódról. Az elnevezés félrevezető, mivel nincs összefüggésben a biológiai nemmel. A társadalmi nem kultúránként, társadalmanként változó mesterséges konstrukció, amelyhez mindig különböző, de határozott attribútumok rendelődnek. A 21. században az európai, zsidó–keresztény kultúrkörben ezeket a jellemzőket olyan ellentéppárokkal szokták érzékeltetni, mint például aktív–passzív, erős–gyenge, fölérendelt–alárendelt, domináns–alávetett, kompetitív–szupportív. A nyelvhasználattal kapcsolatban is beszélhetünk ezekről a kategóriákról abban az értelemben, hogy ezek a jellemzők a nyelvhasználatban is megkonstruálódhatnak, de fontos, hogy a beszélő biológiai nemétől függetlenül. Tehát a nőies, támogatást, bizonytalanságot kifejező mintát bárki alkalmazhatja, és fordítva. A nőies és férfias jelzők egyedül a beszédmódra értendőek. A későbbiekben talán érdemes lenne más kifejezést találni ezekre a fogalmakra, manapság azonban még nem biztos, hogy megérné, ugyanis véleményem szerint továbbra is erősen élnek a nemekre vonatkozó hagyományos

társadalmi konvenciók, amik életben tartják a szembeállítás működését.

II. Elemzés

A következőkben 3 különböző hangfelvételt fogok elemezni a teljesség igénye nélkül. A három felvétel különböző körülmények között zajlott, ezért alapvetően külön tárgyalom majd őket, viszont sok a közös pont miatt nem fognak mindig élesen elhatárolódni egymástól. Kiválasztottam több, a dolgozat témája és célja szempontjából releváns tényezőt, amik mentén fogom felépíteni az elemzési stratégiámat.

Különválasztottam a nőies, illetve a férfiasnak tartott beszédmodokat, társalgásbeli jellemzőket, majd ezeket egyszerűen megszámoztam a hanganyagokban és sikerességük, hatékonyságuk szerint értékeltem őket. Azokra a jellemzőkre fókuszáltam csupán, amik a társalgás irányítására, érvényesülésre tett kísérletként értelmezhető. Ezek a tényezők a „nőies” párbeszédstratégiában a visszakérdezések, az udvariassági formulák, a kérések preferálása a felszólítások helyett, illetve a többi résztvevőt támogató megnyilatkozások, amik lehetnek közbevágások is, ha azok egyetértő, bátorító, az odafigyelést erősítő funkciót látnak el. A támogató közbevágásokat akkor tekintettem sikeresnek, ha a szupportív jelleg által használója kedvezőbb, dominánsabb pozícióba került. A „férfias” minta keretéből a következő elemeket emeltem ki: felszólítások, közbevágások a beszédjog megszerzése céljából, verbális agresszió, határozottság.

A társalgásban ezen tényezők mindegyikének célja és funkciója a domináns beszédmód kialakítása, az érvényesülés elérése. Tisztán látszik azonban, hogy teljesen más irányból közelítik meg ugyanazt a célt. Az én célom pedig az, hogy kiderítsem, melyik eszköztár bizonyult hatékonyabbnak.

1. A vizsgált beszédmodok és azok funkciója

1.1. Visszakérdezés

A korábbi nyelvészeti álláspontok szerint a visszakérdezés tipikusan a női nyelvre vonatkozó attribútum, mivel bizonytalanságot, határozatlanságot fejez ki (HUSZÁR 2013: 31–32). Több vizsgálat foglalkozott azzal, hogy a nők, vagy a férfiak használják-e gyakrabban a visszakérdezést a beszélgetéseikben. Ezek a kutatások vegyes eredményeket hoztak, viszont megkérdőjeleződött a nyelvi jelenség funkciója is. Ennek értelmében a visszakérdezések nem feltétlenül a bizonytalanság kifejezői, hanem a társalgás és a figyelem fenntartásának eszközei (HUSZÁR 2013: 66). Ugyanis, ha

egy beszélő a társalgás során folyamatos megerősítésre, egyetértésre ösztönöz minket mondanivalójával kapcsolatban, az mindenképpen pozitív hatással van a beszélő pozíciójára: biztosítja saját maga és a társalgás többi résztvevője számára is, hogy egyetértenek vele.

1.2. Udvariasság

A visszakérdezést is értelmezhetjük udvariassági gesztusként (HUSZÁR 2013: 66), azonban célszerűbbnek látom, ha vizsgálatomban egy szűkített meghatározást használok, és azt az oldalát ragadom ki az udvariasságnak, amelyet „finomkodásnak” és bizonytalanságnak definiáltak mint a „női nyelv” egyik attribútumát⁸. Arra vagyok kíváncsi, hogy ezen, akár túlzó udvariassági gesztusok valóban csakis ilyen eredménnyel és céllal járnak-e, vagy esetleg jobb pozícióba is kerülhet használójuk a társalgás során.

1.3. Kérés és felszólítás

A kérés is egy udvarias gesztus, akkor használjuk, amikor rá szeretnénk venni valakit valaminek a megtételére. Ilyen funkciót tölt be a felszólítás is, viszont, ha kérésként fogalmazzuk meg akaratunkat, az más modalitással bír, mint a felszólítás. Enyhébb, udvariasabb, elveszi a felszólítás agresszív élet. Ebből következően a kérés nem tükröz annyi határozottságot, ezért is került fel a listára: a felszólítással párban ugyanolyan céllal használjuk őket – rávenni valakit valaminek a megtételére –, viszont más úton jutunk el a közös célhoz. Ilyen szempontból egy skála két oldalára helyeztem őket: a kérést a feminin mintához közelebbnek definiáltam, mivel udvariasabb, lágyabb, kevésbé direkt vagy határozott. A felszólítás pedig a maskulin mintához érezhető közelebbnek, mert határozott, és verbálisan agresszívabb modalitással bír.

1.4. Közbevágás

A közbevágásnak két fajtáját különítettem el, attól függően, hogy milyen funkciót tulajdoníthatunk neki. Támogató közbevágásnak neveztem azt a tevékenységet, ami ugyan félbeszakítja a beszélőt, viszont nem a beszédjog megszerzése a célja. Elsődleges funkciója a beszélő támogatása, helyeslés, segítségnyújtás akár kérdésekkel is akkor, ha a beszélő belezavarodik a mondanivalójába (TANNEN 1993: 165–188, 231–280)

A közbevágás másik fajtáját öncélú közbevágásnak neveztem, ugyanis a beszédjog

⁸ Penelope Brown *How and Why Are Women More Polite: Some Evidence from a Mayan Community* c. írásában összegzi a női udvariasság okaiként felhozott elméleteket. Labov, Trudgill, és Lakoff eredményeire támaszkodik, melyek szerint az udvariassága nők számára eszköz és lehetőség, hogy kilépjenek a másodlagos társadalmi státusból. Ugyanolyan funkcióval használják, mint Labov és Trudgill eredményei szerint a sztenderd nyelvi formákat.

megszerzéséért, témaváltás céljából használták a beszélők. Ez a fajta közbevágás nem szupportív, hanem egy agresszív gesztus, amivel a beszédhez való jogot akarja valaki magához ragadni.

Az előbbi a nőies beszéd jellemzőjeként van számon tartva, az utóbbi pedig a férfias minta részeként (HUSZÁR 2009: 60–64).

1.5. Nőies és férfias agresszió

A verbális agressziót⁹ akkor tekintem sikeresnek, ha betölti funkcióját: az agressziót használó átvette a szót, érvényre juttatta akaratát, meggyőzött valakit valamiről, elbizonytalanította azt, akire az agresszió irányult. A nyílt agresszió nem csak verbális szinten a férfiasság attribútuma, tehát egyértelműen a maskulin mintába tartozónak tekintem. A nőies beszédnek is része az agresszió, csak más a megvalósulása. Ebben az esetben az agresszió pszichológiai eszközök használatával operál és kevésbé nyílt (BATÁR 2009: 55).

1.6. Határozottság

Olyan megnyilatkozásokat értékeltem határozottságként, amelyek az érvelések részeként mentesek voltak a modális főmondatoktól (*Azt hiszem...*), módosítószóktól (*szerintem, esetleg*), szövegkapcsoló elemektől (*egy olyan, tudod...*) és a kizárólag bizonytalanságot kifejező feltételes mód használatától. Egészen máshogy hangzik egy mondat akkor, ha nem használunk bizonytalanságot kifejező elemeket, például: *Szerintem elmehetnénk akár moziba is. – Moziba akarok menni.*

A szempontok két szemben álló csoportja tehát a következőképpen fest:

Férfias minta

- felszólítások
- öncélú közbevágások
- agresszió
- határozottság

Nőies minta

- kérés
- támogató közbevágások
- udvariaskodás
- visszakérdezés

Ezek ellentétpárként is működnek, így talán a legkönnyebb és legkorrektebb megállapítani, hogy melyik minta sikeresebb egy baráti társalgásban.

⁹ A verbális agresszió alatt az alábbi értem: „A nyelvi agresszió a sértett homlokzatát akarattal vagy akaratlanul, közvetlenül vagy közvetve romboló beszédaktus vagy nyelvi magatartás.” (BATÁR: 2009:53)

2. Eredmények

2.1. Megállapítások mindhárom felvételre vonatkozóan

Elemmezve a három felvételt, három fontos megállapításra jutottam: 1. az adott kommunikációs kontextus nagyban befolyásolja, milyen párbeszédstratégiát használunk. 2. éles differenciálódás látszik a vizsgált szempontok előfordulása között, voltak olyanok, amelyek nem bizonyultak hatékonyak, alig használták őket a beszélők. 3. mind három felvételen határozottan keveredik a férfias és nőies minta, ugyanakkor enyhe eltolódás látszik a férfias minta irányába.

2.1.1. Kontextus

Ebből a szemszögből a fő kérdés az volt, hogy miért volt népszerűbb és hatékonyabb a maskulin minta az első beszélgetés alkalmával, mint a másik kettő esetében? Véleményem szerint ez az alapszituációval van összefüggésben.

Az első beszélgetésen vitát próbáltam generálni a résztvevők között úgy, hogy provokatív kérdéseket tettem fel, és reméltem, hogy eltérő vélemények fognak majd ütközni. Ez szerencsére sikerült is. Csak ebben a több, mint 57 perces anyagban fordult elő a maskulin minta mind a 4 összetevője. Ezen felül relatíve sikeresnek is mondható a minta használata a másik 2 felvételhez képest: 64%-ban sikeres volt. A 2. beszélgetésen már csak 48%-ban, a 3.-on pedig 42%-ban.

Úgy gondolom, hogy ez az eredmény a vitahelyzettel lehet összefüggésben. A másik két alkalommal a beszélők jellemzően történetmeséléssel töltötték az időt, amihez nem kellett meggyőzniük egymást, nem ütköztek vélemények. A vitahelyzet egy másik kontextus, ahol nagy tétje van annak, hogy ki milyen meggyőző, milyen hatékony a kommunikációja. Ennek eléréséhez az eredmény szerint hatékonyabb a maskulin minta. Kilenc alkalommal és száz százalékos hatékonysággal használták a beszélők a kifejezetten határozott mondatokat. Az agresszív megnyilatkozást (*Én eldönténém azért a gyerekem helyett, hogy milyen játékot veszek meg neki, és milyen nem, mert mondjuk egy ilyen fogyatékos hülyeséget nem fogok neki megvenni...*) azonban határozottan elutasította a csoport (*Nem, nem, nem ilyen...; egyszerre kezd el beszélni mindenki, nem is lehet érteni pontosan, hogy mit, egyszerre tiltakozik az összes résztvevő*), ezért nem is értékeltem sikeresnek.

Három alkalommal használtak a beszélők felszólító módú mondatokat. Ebből az első alkalommal 2 volt sikeres (*...magánemberként a tagok mondják azt, hogy például egy műhelyen azt*

*jelenti, hogy na, ha akartok, akkor gyertek, csatlakozzatok! De semmiképpen se az XY zászlaja alatt!; ...igenis lássa mindenkiben a férfit, vagy nőt, és igenis tudja magáról, hogy ő férfi, vagy nő, csak ezt a hagyományos patriarchális szellemiséget kell kiölni, ami még a skandináv társadalmakban is nagyon-nagyon, még most is elég erősen él...), mivel mindkét esetben helyeslés, egyetértés követte ezeket a megszólalásokat. Attól függetlenül, hogy ezek a felszólítások nem közvetlenül a többi résztvevőre, hanem általános érvennyel hangoztak el, a többi résztvevő saját magára is érvényesnek tartotta őket, és ezt követően a felszólításokban megjelenő vélemény lett az irányadó. A második felvételen 2 felszólítást találtam, amik szintén mind sikeresek voltak (az első egy ironikus, vicces megjegyzés: *Ne reménykedjete!*; a második egy sikeres témaajánlás volt: *Térjünk vissza a Star Warshoz!*). A harmadik felvétel esetében nem volt egy sem.*

Természetesen okozhatta a három felvétel közötti különbséget az is, hogy az első felvétel több, mint kétszer olyan hosszú, mint a másik kettő, így több alkalmuk is volt a résztvevőknek arra, hogy használják ezeket az eszközöket. Ennek ellenére én elhanyagolhatónak gondolom ennek a tényezőnek a szerepét, mivel ha az agressziót, a felszólításokat és a határozottságot nézzük, akkor ezek nagy része a 20. perc előtt következett be, szóval akkor is bekövetkeznek, ha a 20. percnél megszakítom a felvételt.

2.1.2. Hatékonyság

A legnépszerűbbnek a vizsgált eszközök közül a közbevágás bizonyult. A támogató közbevágás minden esetben sikeres volt, megkönnyítette a kommunikációt, segítette a beszélőt. Az öncélú közbevágásoknak már kisebb volt a hatékonyságuk: az első felvétel esetében 57%-os, a második felvételnél 46%-os, a harmadiknál pedig 42%-os.

Ettől függetlenül érdemes megjegyezni, hogy, ugyan a támogató közbevágások hatékonysága jóval magasabb volt, a beszélők átlagosan kétszer annyi öncélú közbevágást alkalmaztak. A legtöbb öncélú közbevágás a 2. felvételen történt, összesen 43 darab. Az 1. felvételen 38, a 3.-on 35 darabot számoltam.

Ezen felül voltak olyan elemek, amiket alig-alig, vagy egyáltalán nem használtak a résztvevők. Ez a kérés és az udvariaskodás volt. A dolgozat elején már megjegyeztem, hogy az udvarias beszéd a baráti társalgásokban a legritkább. Ez az állítás igaznak tűnik, ugyanis a vizsgált felvételeken egyáltalán nem alkalmazták a beszélők. Ugyanez igaz a kérésre is, egyet sem találtam a hanganyagok közt. A kérés ellentétpárjaként kijelölt felszólítás is igen ritka volt, összesen 5 darabot számoltam.

Visszakérdezés is csak 2 akadt, azok is mind az első felvételen, ettől függetlenül 100%-ban

sikeresnek bizonyultak. Az első a kérdés tisztázása érdekében történt (*Nem feltétlenül irodalmi körben gondolkodunk, nem?*), a másodikat viszont a feminin mintába illeszkedő funkcióval használta az egyik beszélő. Sikeresnek értékeltem, mert betöltötte azt a funkcióját, hogy szilárdabb alapra helyezte a beszélő érvelését, igaz, ellenvélemények továbbra is akadtak, viszont a többi résztvevőnek érvelése kezdetén válaszolnia kellett a visszakérdezésre, egyet kellett értenie a sajátjával ellentétes véleménnyel. (...erről szól a politika, hogy szóljunk, hogy ha nem akarjuk, nem? - Oké...)

2.1.3. A minták aránya

Az előfordulások gyakoriságát nézve az arányok a következők: 98 alkalommal használták a résztvevők a férfias mintába tartozó eszközöket, 65 alkalommal a női minta eszközeit.

Hatékonyságukat illetően a következő a helyzet: a férfias minta esetében 74%-os, a nőies minta esetében pedig 100%-os. Ez az eredményt könnyű félreérteni, ezért hasznosnak tartom, ha árnyaljuk kicsit a képet azzal, hogy a minták vizsgált elemei közül hány százalékot használtak a résztvevők. Ez esetben az eredmény a következő: 1. felvételen a maskulin minta 100%-át felhasználták, míg a feminin mintának csupán az 50%-át (2 db). A 2. felvételen az előbbi 75%-át (3 db) alkalmazták, az utóbbinak pedig 25%-át (1 db). Az utolsó felvételen mindkét mintának mindössze a 25%-a (1 db) volt megtalálható. Tehát két felvételen is a maskulin minta dominanciája figyelhető meg attól függetlenül, hogy nem bizonyult olyan hatékonyak, mint a feminin minta.

2.2. Témaváltások, témaajánlások

A dolgozat elején kiemeltem a témaváltásokat, témaajánlásokat. Egyrészt azért, mert mindkettő a maskulin minta részei olyan értelemben, hogy számos nyelvészeti vizsgálat eredménye szerint a férfiak többször határozzák meg a társalgás témáját (HUSZÁR 2009: 61). Én olyan szempontból fókuszáltam erre, hogy mint társalgási célt határoztam meg a témaváltásokat és témaajánlásokat, és azt figyeltem, hogy ennek eléréséhez melyik utat választják a beszélők.

Összesen 13 témaváltást és témaajánlást számoltam össze, ezekből 12 sikeres volt. A 12 sikeres váltásból 2 volt ez alól kivétel, egyszer felszólítást, egyszer pedig öncélú közbevetést használva. Egyértelmű tehát, hogy a férfias mintát igen kevés alkalommal használták a beszélők annak érdekében, hogy hatással legyenek a társalgás témájára, a nőies minta lehetőségei közül viszont egyszer sem választottak. Az volt a jellemző, hogy asszociatív módon, folyamatosan történtek ezek a váltások, a beszélők egyszerűen tovább fűzték a gondolatokat, nem is fordult elő

olyan témaváltás, ami nem kötődött volna szorosan az előzőhöz, csak egy esetben, amikor az egyik beszélő félrehallott egy szót (...*Haj, tudod, hippik...* - *Ja, ja, persze, igen, azt értettem, hogy herb, mondom, hogy Herby, volt valamilyen kocsis cucc...*).

2.3. Dominancia

Az alább következő táblázatok adataiból kiderül, hogy a résztvevők szívesebben használták a maskulin mintát főleg vitahelyzetben. Úgy tűnik tehát, hogy olyan beszédhelyzetekben, ahol a dominancia, a kontroll, a beszédjog megszerzése különösen fontos, a maskulin minta sokkal népszerűbb. A feminin mintát főleg a hagyományos funkciójában használták a résztvevők, tehát támogató, szupportív jelleggel. Nem alkalmazzák tehát a hatalom megszerzéséhez, inkább a férfias minta elemeit alkalmazzák, viszont ezek hatékonysága egyszer sem éri el a 65%-ot, sőt, a 3. felvételen 42%-ra zuhan.

2.4. Összesítés

Az eredmények alapján a következő megállapításokat tettem:

- az öncélú közbevágások hatékonyabbak voltak vitaszituációban,
- a legnépszerűbb párbeszéd-stratégiai eszköznek a közbevágás bizonyult,
- az öncélú közbevágások sikeressége a számukkal együtt csökken,
- vitaszituációban a résztvevők többféle párbeszéd-stratégiai eszközt használnak,
- a maskulin minta népszerűbbnek bizonyult a feminin mintánál,
- a feminin minta hatékonyabbnak bizonyult a maskulin mintánál,
- a minták legszélsőségesebb elemeit – agresszió, udvariaskodás – 0%-os sikerességgel, vagy egyáltalán nem használták a résztvevők,
- sorban nézve a felvételeket, egyre kevesebb eszközzel élnek a résztvevők egyre kevesebb alkalommal. Ez alól kivételek az öncélú közbevágások, ezek száma megugrik a 2. felvételen. Véleményem szerint ezek oka nem annyira nyelvészeti, mint inkább a pillanatnyi hangulat és személyes állapot.

1. Felvétel	Résztevő ¹		Résztevő ²		Résztevő ³		Résztevő ⁴		Résztevő ⁵		Összesen	Összes sikeresség	Százalékos arány az összes elemből
	Összes	Sikeres	Összes	Sikeres	Összes	Sikeres	Összes	Sikeres	Összes	Sikeres			
Felszólítás	0	0	0	0	0	0	1	0	2	2	3	66,66%	3,84%
Öncélú közbevágás	7	4	12	11	4	2	6	2	9	3	38	57,89%	48,71%
Agresszió	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0,00%	1,28%
Határozottság	1	1	2	2	0	0	1	1	5	5	9	100,00%	11,53%
Kérés	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,00%	0,00%
Támogató közbevágás	6	6	5	5	1	1	5	5	9	9	26	100,00%	33,33%
Udvariaskodás	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,00%	0,00%
Visszakérdezés	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	2	100,00%	2,56%

2. Felvétel	Résztevő ¹		Résztevő ²		Résztevő ³		Résztevő ⁴		Összesen	Összes sikeresség	Százalékos arány az összes elemből
	Összes	Sikeres	Összes	Sikeres	Összes	Sikeres	Összes	Sikeres			
Felszólítás	0	0	2	2	0	0	0	0	2	100,00%	3,03%
Öncélú közbevágás	5	2	14	5	2	2	22	11	43	46,51%	65,15%
Agresszió	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,00%	0,00%
Határozottság	0	0	1	1	0	0	0	0	1	100,00%	1,51%
Kérés	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,00%	0,00%
Támogató közbevágás	3	3	8	8	3	3	6	6	20	100,00%	30,30%
Udvariaskodás	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,00%	0,00%
Visszakérdezés	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,00%	0,00%

3. Felvétel	Résztevő ¹		Résztevő ²		Résztevő ³		Résztevő ⁴		Összesen	Összes sikeresség	Százalékos arány az összes elemből
	Összes	Sikeres	Összes	Sikeres	Összes	Sikeres	Összes	Sikeres			
Felszólítás	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,00%	0,00%
Öncélú közbevágás	4	1	11	3	1	1	19	10	35	42,85%	67,30%
Agresszió	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,00%	0,00%
Határozottság	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,00%	0,00%
Kérés	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,00%	0,00%
Támogató közbevágás	7	7	3	3	2	2	5	5	17	100,00%	32,69%
Udvariaskodás	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,00%	0,00%
Visszakérdezés	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,00%	0,00%

3. A leghatékonyabb résztvevő

A statisztika szerint a leghatékonyabban a 3. résztvevő kommunikált: a 2. és 3. felvételen is 100%-ot produkált, az első felvételen azonban csupán 60%-ot. Ez a jelentős eltérés azt jelzi, hogy a 3. résztvevő esetében a később tökéletesen működő eszköz – öncélú közbevágás – vitaszituációban már sokkal kevésbé hatékony. Emiatt érdemes kiemelni még egy résztvevőt, a 2. résztvevőt, ugyanis ő 90,47%-os hatékonyságot produkált az első felvételen. 12 esetből 11 alkalommal sikeresek az öncélú közbevágásai, mindkét alkalommal hatékonyan használt határozottságot, illetve a nőies minta 2 elemét, a támogató közbevágást és a visszakérdezést is. A különbséget a két résztvevő kommunikációjának hatékonysága között az okozza, hogy a 2. résztvevő a férfias minta elemeit legtöbbször feminin minta elemeivel vezeti be, például az öncélú közbevágásokat úgy kezdi, hogy *Ez igaz, de...; Ebben igazad van, de...; XY-nak is igaza van, viszont...; Nem. Csak azért nem biztos, hogy...; Hát igen, de...* stb. Az ilyenfajta mondatkezdések arra jók, hogy elvegyék az egyet nem értés élet, hogy ne hasson olyan durván a kritika. Ez egy tipikusan homlokzatot támogató beszédaktus, ami a nőies beszéd egyik eleme (HUSZÁR 2009: 71). A férfias és nőies minták ötvözése tehát kimondottan hatékony egy vita alkalmával.

III. Összegzés

A dolgozat elején feltett kérdésre, miszerint melyik minta bizonyul hatékonyabbnak adott körülmények között, a következő válasz adható: vitaszituációban a maskulin és feminin mintákat keverve érhető el a legjobb eredmény, mert míg az utóbbi biztosítja a domináns pozíciót, addig az utóbbi segít abban, hogy ez a társalgás többi résztvevője számára elfogadható legyen, és ne sértse a homlokzatukat. A feminin minta eszközei a résztvevőim számára arra voltak alkalmasak, hogy támogatást nyújtsanak egymásnak, segítsék a kommunikációt, illetve arra, hogy enyhítsék és megelőzzék a véleményütköztetésekből adódó súrlódásokat.

Ezen kívül megállapítom, hogy a nőies minták eszközei alkalmasabbnak bizonyultak olyan kontextusban, amikor a beszélők történeteket, élményeket osztottak meg egymással és nem alakult ki vita.

Azt, hogy a domináns pozíció elérése valóban csakis kizárólag a férfias párbeszéd-stratégia eszközei által lehetséges, nem sikerült cáfolni, viszont egyértelműen bizonyítani sem. A dominanciát a résztvevők a két minta keverésével érték el úgy, hogy minden esetben kerülték a szélsőséges megoldásokat.

A dekonstrukciós modell maradéktalanul alkalmas kerete volt az elemzésnek. Egy pillanatig sem éreztem úgy, hogy szükséges lenne tudnom a résztvevők biológiai nemét, vagy reflektálnom rá. Az összes férfi használt feminin eszközöket, és az összes nő használta a maskulin minta egy-egy elemét. Kétséget kizáróan tehát csak egyetlen feltevésem bizonyult igaznak: a nyelvészetben a *férfias*, *nőies* jelzőknek semmi közük a biológiai férfihoz és nőhöz.

Irodalomjegyzék

- BARÁT ERZSÉBET–SÁNDOR KLÁRA szerk. (2007): *A nő helye a magyar nyelvhasználatban. („Nyelv, ideológia, média” konferencia 2005. szeptember 8–9.)*. Szegedi Egyetemi Kiadó, Szeged.
- BATÁR LEVENTE (2009): *Diskurzusok elemzése nyelvi agresszió szempontjából*. URL: <http://nydi.btk.pte.hu/sites/nydi.btk.pte.hu/files/pdf/BatarLevente2010.pdf>
- BORONKAI DÓRA (2006): A „genderlektusokról” egy szociolingvisztikai diskurzuselemzés tükrében. *Szociológiai Szemle* 4: 64–87.
- BORONKAI DÓRA (2009): *Bevezetés a társalgáselemzésbe*. Ad Librum Kiadó, Budapest.
- BOURDIEU, PIERRE (2000): *Férfiuralom*. Napvilág Kiadó, Budapest.
- BOXER, DIANA (2006): Nyaggatás. (A családi konfliktus színtere.) In: HUSZÁR ÁGNES szerk.: *A családi nyaggatástól a munkahelyi nyelvhasználatig. (Szociolingvisztikai olvasmányok magyar nyelven)*. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 13–26.
- BUCHOLTZ, MARY (2001): „Minek legyek normális?” (Nyelvi és identitásgyakorlatok külön lányok közösségében). *Replika* 45–46: 191–211.
- BUTLER, JUDITH (2006): *Problémás nem: feminizmus és az identitás felforgatása*. Balassi Kiadó, Budapest.
- BUZÁSNÉ SAHVERDOVA NAVA-VANDA (2008): Hatalmi stratégiák a bírósági diskurzusban. *Argumentum* 4: 157–185.
- CSERESNYÉSI LÁSZLÓ (2004): *Nyelvek és stratégiák. Avagy a nyelv antropológiája*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- DEBORAH CAMERON – DON KULICK (2003): *Language and sexuality*. Cambridge University Press, New York. URL: <http://antroling.wikispaces.com/file/view/Kulick+Language+and+Sexuality.pdf/202142420/Kulick%20Language%20and%20Sexuality.pdf>
- FOUCAULT, MICHEL (1999): A hatalom mikrofizikája. In: FOUCAULT, MICHEL: *Nyelv a végtelenhez. (Tanulmányok, előadások, beszélgetések)*. Latin Betűk, Debrecen. 307–331.
- GAL, SUSAN (1998): Peasant men can’t get wives: Language change and sex roles in a bilingual community. In: COATES, JENNIFER (ed.): *Language and gender. A Reader*. Oxford UK: Blackwell. 147–160.
- GAL, SUSAN (2001): Beszéd és hallgatás között. (A nyelv és a társadalmi nem kutatásának kérdései). *Replika* 45–46: 163–189.

- GECSŐ TAMÁS – SÁRDI CSILLA szerk. (2009): *A kommunikáció nyelvészeti aspektusai*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 99. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- HUSZÁR ÁGNES (2009): *Bevezetés a gendernyelvészetbe. (Miben különbözik és miben egyezik a férfiak és a nők nyelvhasználata és kommunikációja?)* Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 98. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- HUSZÁR ÁGNES szerk. (2013): *A gendernyelvészet horizontja*. Nyelvészeti Doktorandusz Füzetek 9. Pécsi Tudományegyetem Nyelvtudományi Doktori Iskola, Pécs.
- JESPERSEN, OTTO (1956): The women. In: JESPERSEN, OTTO: *Language: Its nature: development and origin*. George Allen & Unwin LTD, London. 237–255.
- JUHÁSZ VALÉRIA (2007): Internet, nyelvhasználat és dzsender-kutatás. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények II./1*: 69–76.
- KEGYESNÉ SZEKERES ERIKA–SIMIGNÉ FENYŐ SAROLTA szerk. (2006): *Sokszínű nyelvészet. (Alkalmazott nyelvészeti gender-kutatás)*. A Miskolci Egyetem Alkalmazott Nyelvészeti Tanszékének Kiadványa II. Miskolc.
- KONTRA MIKLÓS szerk. (2003): *Nyelv és társadalom a rendszerváltás kori Magyarországon*. Osiris Kiadó, Budapest.
- RÁKOSI CSILLA (2005): *Nyelvészet és argumentációelmélet*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- REMÉNYI ANDREA ÁGNES (2001): Nyelv és társadalmi nem. *Replika 45–46*: 153–161.
- SÁRKÖZY ERIKA – SCHLEICHER NÓRA szerk. (2003): *Kampánykommunikáció*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- SÉLLEI NÓRA szerk. (2007): *A nő mint szubjektum, a női szubjektum*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- TANNEN, DEBORAH (2009): *Pár-beszéd: férfi-női kommunikáció*. Nyitott Könyvműhely, Budapest.
- TÓTH SZERGEJ (2006): *Hatalom interdiszciplináris megközelítésben*. Szegedi Egyetemi Kiadó – Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged.
- TRUDGILL, PETER (1972): Sex, covert sex covert prestige and linguistic change in the urban British English of Norwich. *Language in society I*: 179–195. URL: <http://www.stanford.edu/~eckert/PDF/trudgill1972.pdf>
- TRUDGILL, PETER (1997): *Bevezetés a nyelv és a társadalom tanulmányozásába*. JGYTF Kiadó, Szeged.
- WARDHAUGH, RONALD (2005): *Szociolingvisztika*. Osiris Kiadó, Budapest.